

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ МОДЕЛЮВАННЯ У СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Висвітлюється досвід експериментальної Програми підвищення кваліфікації керівників НЗ м. Києва Київського університету імені Бориса Грінченка. Розкривається сутність процесуальної моделі підготовки керівників загальноосвітніх навчальних закладів у системі післядипломної освіти, зокрема, підвищення кваліфікації керівників ЗНЗ для інноваційної діяльності. Визначаються методологічні підходи, принципи, педагогічні умови й етапи побудови навчального процесу керівників ЗНЗ.

Ключові слова: педагогічне моделювання, процесуальна модель підготовки керівників ЗНЗ до запровадження освітніх інновацій, принцип інноваційності, Програма підвищення кваліфікації керівників ЗНЗ.

Постановка проблеми

Вступ. Модернізація системи освіти є пріоритетним завданням сучасного суспільного розвитку України. В її стратегії освітнім інноваціям належить провідна роль. Вони мають впроваджуватися в освітні системи як на загальнонаціональному, так і на конкретному рівні — у діяльність загальноосвітніх навчальних закладів (далі ЗНЗ).

Актуальність обраної теми визначається тим, що одним з чинників підвищення якості сучасних освітніх послуг є системне впровадження освітніх інновацій у зміст, форми й методи навчання. Невирішеними залишаються проблеми кадрового забезпечення системи освіти високопрофесійними керівниками загальноосвітніх навчальних закладів, їхньої низької підготовленості до роботи в умовах інноваційних змін. Отже, підготовка керівників загальноосвітніх навчальних закладів до впровадження освітніх інновацій є важливою передумовою їх інтеграції у навчально-виховний процес.

Аналіз останніх досліджень. Для вивчення внутрішніх і зовнішніх зв'язків об'єкта педагогічного дослідження суттєве значення має моделювання. За його допомогою вивчаються ті процеси та явища, що не піддаються безпосередньому вивченню. Моделювання — це одна з основних категорій теоретичного пізнання, метод опосередкованого вивчення процесів та явищ, за якого використовуються різного роду моделі [1, 37]. Метод моделювання зарекомендував себе як ефективний засіб виявлення суттєвих ознак явищ і процесів за допомогою моделі (концептуальної, вербальної, математичної, графічної, фізичної тощо). О. Савченко вважає, що «моделювання — це: 1) метод дослідження об'єктів на їх моделях-аналогах; 2) побудова і вивчення моделей реальних предметів та явищ і тих, що спеціально сконструйовані; 3) у навчанні моделі розуміють як зміст, що треба засвоїти, так і засіб засвоєння» [4, 358–359].

З філософського погляду, модель — це створена або обрана дослідником система, що відтворює суттєві для цієї мети пізнання елементи, властивості, відносини, параметри досліджуваного об'єкта й, завдяки цьому, знаходиться з ним у такому відношенні заміщення й подібності, що дослідження її служить опосередкованим способом здобуття знання про цей об'єкт. За визначенням Радянського енциклопедичного словника, модель — це будь-який образ, аналог (уявний чи умовний: зображення, опис, схема, креслення, графік, план, карта) деякого об'єкта, процесу чи явища («оригіналу» означеної моделі), який використовується як його «замінник», «представник». Під моделлю розуміють уявну або матеріальну систему, яка, відображаючи або відтворюючи об'єкт дослідження, може замінити його так, що її вивчення дає нову інформацію про цей об'єкт. Це метод створення і дослідження моделей. Наукова модель — уявна чи матеріально реалізована система, яка адекватно відображає пред-

мет дослідження і здатна замінити його так, що вивчення моделі сприяє отриманню нової інформації про цей предмет. Головна перевага моделювання — можливість охопити систему цілісно [5]. У педагогіці моделювання репрезентує чіткий зв'язок елементів, що формують уявлення про те, як ефективно змінити педагогічну реальність з метою максимального наближення до узагальненої моделі, що ідеалізується.

Проблемам моделювання в педагогіці присвятили свої праці такі вчені: Л. Байбородова, Н. Бордовська, Я. Бузинська, О. Вербицький, О. Кочергін, С. Мартиненко, В. Попков, О. Савченко, С. Троїцький, Л. Хоружа, В. Штофф та ін. Детально вивчила праці науковців, що присвячені проблемам педагогічного моделювання та зробила ґрунтовні висновки щодо застосування моделювання у докторській дисертації «Теоретичні і методичні засади застосування парадигмального моделювання у професійній підготовці майбутніх вчителів» А. Семенова.

На думку В. Штофф, загальною рисою всіх моделей є її властивість відображати дійсність. Іншими властивостями моделі є: відбиття суттєвих ознак об'єкта, що вивчається; дослідження системи в єдності та взаємодії всіх її основних елементів; прогнозування результатів подальшого розвитку системи [7]. Залежно від того, за яких умов, якими засобами ці властивості реалізуються, існують різноманітні моделі, що відрізняються змістом, типом, метою, призначенням. Науковець Л. Харитонова виокремлює такі типи моделей: математична, понятійна, фізична, динамічна, імовірнісна, функціональна, структурна, геометрична. Всі ці моделі можна віднести до змістовних або формальних моделей залежно від того, якою мовою вони формулюються. Дослідники гуманітарної галузі частіше за все використовують змістовні моделі, що дають змогу отримати нову інформацію про поведінку об'єкта, визначити взаємозв'язки, закономірності, які неможливо виявити за інших способів аналізу [6, 42]. За висловлюванням Л. Хоружої, «модель має пізнавальний потенціал лише тоді, коли вона відповідає об'єкту, який досліджується, здатна замінювати його в процесі вивчення і є акумулятором отримання про нього нової інформації. Моделювання виконує такі функції: ілюстративну, пояснювальну, критеріальну, евристичну, прогностичну, перетворювальну» [7]. Метод моделювання широко використовується у сучасних педагогічних дослідженнях та визначеннях сутності освітянської моделі. Так, С. Мартиненко у докторській дисертації узагальнила й уточнила сутність методу моделювання освітянської сучасної моделі, визначивши її як: спосіб організації життєдіяльності навчального закладу; взірець, приклад (точніше образ) досвіду, в якому переосмислюється педагогічна діяльність і досвід у навчанні або учінні; тип альтернативної шкільної освіти й архітектура її конструкцій та нових форм; систематизована форма інноваційного експерименту; концептуальне обґрунтування проектного режиму розвитку школи; організаційна система, що транслює та розкриває культурні норми.

Мета цієї статті — розкрити ефективність методу моделювання та виокремити інтегровану процесуальну модель підготовки керівників загальноосвітніх навчальних закладів до впровадження освітніх інновацій у системі післядипломної педагогічної освіти.

Виклад основного матеріалу

Аналіз інноваційних моделей організації навчального процесу регіональної системи післядипломної педагогічної освіти (далі – ППО) зробила Т. Сорочан: «Залежно від стратегічних підходів, що відображають спрямування на певний результат, пропонуються такі інноваційні моделі організації навчального процесу в регіональних системах післядипломної педагогічної освіти:

- *компетентнісна* передбачає єдність змісту курсів підвищення кваліфікації та науково-методичної роботи в міжкурсний період, використання інтерактивних технологій професійного зростання...;
- *диференційована* відповідає принципу варіативності забезпечення професійного розвитку педагогічних кадрів у системі ППО...;

- *диверсифікована* спрямовується на залучення до професійного розвитку педагогів якомога більшого числа зацікавлених організацій, як освітніх, так і громадських, комерційних тощо;

- *продовжена* враховує потребу педагогів у безперервній освіті, у процесі якої вони підвищують кваліфікацію в рамках певних циклів із різним змістом та різними формами;

- *особистісно орієнтована* обумовлена зростанням значення самоосвіти педагогів і потребує організації дистанційної освіти» [9, 10].

На нашу думку, жодна з вищезазначених організаційних моделей окремо впроваджених у практику підготовки керівників до інноваційної діяльності не задовольняє потреби керівників. Отже, нами розроблено власну інтегровану процесуальну модель організації навчального процесу для керівників ЗНЗ на курсах підвищення кваліфікації, що базується на кредитно-модульній системі та має будуватися за таких умов: використання ідей синергетики й андрагогіки у її реалізації, педагогічної інноватики і менеджменту освіти, урахування компетентнісного та компаративістського підходів до організації навчання; застосування очно-дистанційного навчання; застосування активних й інтерактивних форм і методів підвищення кваліфікації тощо.

Поєднавши необхідні комплексні педагогічні умови для ефективної підготовки директорів та їхніх заступників до професійної діяльності та впровадження освітніх інновацій, а саме: кредитно-модульну систему організації навчання; створення інформаційного-комунікаційного середовища – інформатизацію процесу проходження курсової підготовки; дистанційне навчання; інноваційне навчання; організаційно-процесуальний (управлінський) супровід учасників підвищення кваліфікації (далі — ПК) із методологічними підходами; науковими принципами; рівнями, критеріями і показниками готовності керівників до впровадження освітніх інновацій — побудуємо процесуальну модель підготовки керівників ЗНЗ на Програмі ПК.

Для побудови процесуальної моделі підготовки керівників ЗНЗ до впровадження освітніх інновацій нам необхідно визначити основні принципи. Експериментальна Програма підвищення кваліфікації керівників ЗНЗ м. Києва свій науково-практичний пошук шляхів удосконалення педагогічних умов підготовки керівників будує на засадах синергетичного, аксіологічного, андрагогічного, акмеологічного, особистісно орієнтованого, компетентнісного, діяльнісного, гуманістичного, філософсько- та психолого-педагогічних підходів та інших. Основним базовим принципом є принцип інноваційності й основними вимогами до його реалізації є самостійне навчання та спільна діяльність, актуалізація результатів навчання, індивідуалізація, системність, контактність, елективність, інноваційність, усвідомленість, інтеграції навчання — через оновлення цілей, змісту, методів і форм навчання, що сприяють професійному й особистісному розвитку керівників загальноосвітніх навчальних закладів [3, 122–125]. Принцип інноваційності характеризується наявністю в учасників освітнього процесу (зокрема у керівників ЗНЗ) чітких переконань щодо постійного оновлення освітнього процесу внаслідок змін, що відбуваються у суспільстві й державі. На думку Л. Даниленко, цей принцип впливає на завдання сучасного керівника загальноосвітнього навчального закладу і формує нові, до яких відносимо: постійне переведення системи ЗНЗ у якісно новий стан (наприклад, від «закритої» до «відкритої»); підтримку педагогів-інноваторів (соціально, матеріально, психологічно); залучення інвесторів; входження у міжнародні освітні проекти; створення конкурентоспроможного освітнього середовища; підготовку конкурентоспроможних випускників, адаптованих до швидкозмінюваного суспільства. Принцип інноваційності вносить зміни у мету і зміст управління ЗНЗ, зокрема, метою управління визнається постійне оновлення освітнього процесу [2, 45].

Отже, на нашу думку, процесуальна модель підготовки керівників ЗНЗ до впровадження освітніх інновацій у системі підвищення кваліфікації виглядає таким чином (див. рис. 1).

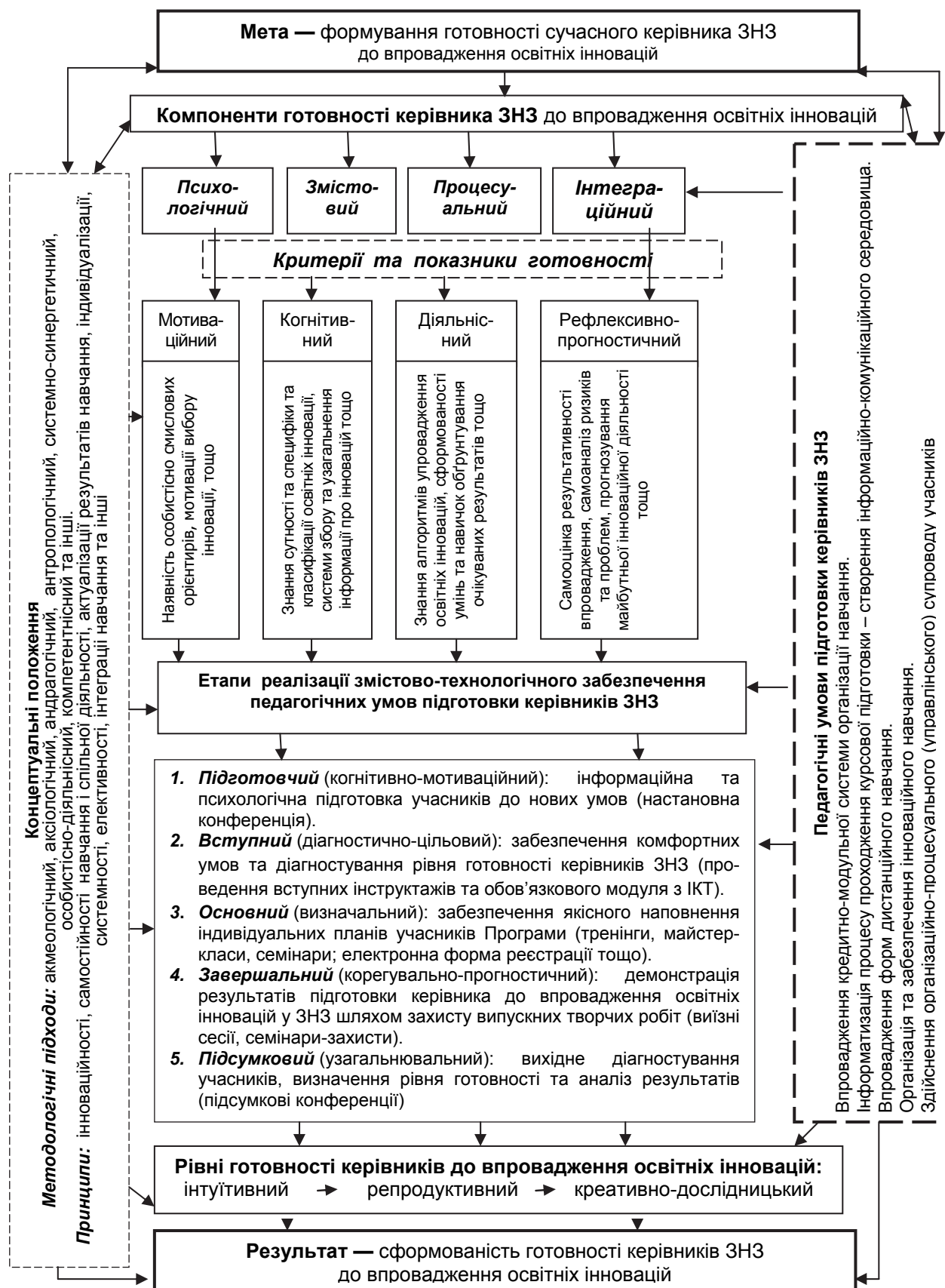

Рис. 1. Процесуальна модель підготовки керівників ЗНЗ до впровадження освітніх інновацій в системі післядипломної педагогічної освіти [3, 126]

У моделі враховані теоретичні підходи та принципи побудови (**методологічні підходи**: акмеологічний, аксіологічний, андрагогічний, антропологічний, системно-си-

нергетичний, особистісно-діяльнісний, компетентнісний та інші; **принцип інноваційності** через основні вимоги до його реалізації: самостійного навчання та спільної діяльності, актуалізації результатів навчання, індивідуалізації, системності, елективності, усвідомленості, інтеграції навчання — через оновлення змісту, методів і форм навчання та інші); **елементи структурних складових готовності** керівників до впровадження освітніх інновацій: психологічна, змістова процесуальна, інтеграційна; **зміст педагогічних умов** (впровадження кредитно-модульної системи навчання (КМСН); інформатизація процесу проходження курсової підготовки — створення інформаційно-комунікаційного середовища; упровадження форм дистанційного навчання; організація інноваційного навчання; забезпечення організаційно-процесуального (управлінського) супроводу учасників ПК) та **етапи** їх проходження:

- *I етап* — підготовчий (когнітивно-мотиваційний) — передбачає інформаційну та психологічну підготовку керівників ЗНЗ до проходження навчання. Мета цього етапу — позитивно вмотивувати слухачів курсів до співпраці, анонсувати дисципліни інноваційного спрямування, орієнтувати їх на визначення індивідуальної стратегії професійного розвитку під час настановної конференції;

- *II етап* — вступний (діагностично-цільовий) — спрямований на діагностування рівня готовності керівників до впровадження освітніх інновацій, визначення очікуваних результатів навчання учасників (проведення вступних інструктажів та обов'язкового тренінгу з інформаційно-комунікаційних технологій, ознайомлення учасників з Internet-ресурсами, що забезпечують організаційно-методичний супровід процесу навчання);

- *III етап* — *основний (визначальний)* — пов'язаний із змістовим наповненням індивідуальних планів слухачів курсів з урахуванням варіативності форм і методів (тренінги, майстер-класи, семінари, «круглі столи», виїзні сесії), навчальних модулів інноваційного спрямування («Освітні інновації», «Практика впровадження освітніх інновацій у навчально-виховний процес», «Інформаційні комп'ютерні технології для реалізації базових функцій управління», «Лідерство в освіті», «Управління методичною роботою НЗ (інноваційний аспект)» та інші), системи електронної реєстрації та можливості дистанційного навчання, постійного моніторингу та контролю професійного зростання на всіх етапах проходження підготовки керівників ЗНЗ;

- *IV етап* — *завершальний (корективно-прогностичний)* — передбачає узагальнення результатів підготовки керівника до впровадження освітніх інновацій у навчальному закладі та захисту випускних творчих робіт (під час занять на семінарах-захистах, на базі ЗНЗ (виїзна сесія), корекцію організаційно-змістового наповнення проведених модулів;

- *V етап* — *підсумковий (узагальнювальний)* — спрямований на підбиття підсумків курсової підготовки керівників загальноосвітніх навчальних закладів, проведення завершального діагностування учасників, оцінка керівниками запроваджених педагогічних умов та з'ясування впливу на зміну рівнів готовності керівників ЗНЗ до впровадження освітніх інновацій керівниками Програми ПК та рівні їхньої готовності до впровадження освітніх інновацій [3, 125].

Розроблена процесуальна модель підготовки керівників ЗНЗ до впровадження освітніх інновацій має інтегрований характер та включає: концептуальний (мета, методологічні підходи, принципи), структурно-змістовий (компоненти, критерії, показники та рівні готовності керівників до впровадження освітніх інновацій), процесуальний (педагогічні умови, їх змістово-технологічне забезпечення та етапи підготовки) блоки; очікуваний результат підготовки — сформована готовність керівників ЗНЗ до впровадження освітніх інновацій. Ця модель дає цілісне уявлення про теоретичні основи та етапи реалізації підготовки керівників ЗНЗ до впровадження освітніх інновацій та дає змогу пропонувати її для широкого використання у педагогічній практиці післядипломної освіти [8].

ЛІТЕРАТУРА

1. Бузинська Я. М. Процесуальна модель підготовки майбутніх учителів початкових класів до реалізації міжпредметних зв'язків / Я. М. Бузинська // Инновационные

технологии в образовании : материалы VII Междунар. науч.-практ. конф. — К., 2010. — 458 с.

2. Інноваційна діяльність ЗНЗ / упоряд. Л. Галіцина. — К. : Шкільний світ ; Вид. Л. Галіцина, 2005. — 128 с. — (Бібліотека «Шкільний світ»).

3. Линьова І. О. Педагогічні умови підготовки керівників загальноосвітніх навчальних закладів до впровадження освітніх інновацій : дис. ... канд. пед. наук. : 13.00.04 / І. О. Линьова ; Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. — К., 2012. — 245 с.

4. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи: підруч. для студ. пед. фак. / О. Я. Савченко. — К. : Генеза, 1999. — 368 с.

5. Теоретичні і методичні засади моделювання фахової компетентності керівників закладів освіти : моногр. / Г. В. Єльнікова, О. І. Зайченко, В. І. Маслов [та ін.] ; за ред. Г. В. Єльнікової. — К. ; Чернівці : Книги – ХХІ, 2010. — 460 с.

6. Харитоновна Л. А. Формирование готовности будущих учителей иностранного языка к использованию информационных технологий в профессиональной деятельности: дис. ... канд. пед. наук. : 13.00.08 / Л. А. Харитоновна. — Чебоксары, 2005. — 205 с.

7. Хоружа Л. Л. Теоретичні засади формування етичної компетентності майбутніх вчителів початкових класів : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 / Л. Л. Хоружа ; Ін-т педагогіки АПН України. — К., 2004. — 45 с.

8. Штофф В. А. Современные проблемы методологии научного познания / В. А. Штофф. — Л. : Знание, 1975. — 40 с.

9. Якухно І. І. Переваги модульного змісту післядипломної освіти: навч.-метод. забезпечення інноваційного розвитку ППО сільського регіону / І. І. Якухно // Управління освітою. — 20011. — № 18(270). — С. 9–11.

Линёва И. А.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ МЕТОДА МОДЕЛИРОВАНИЯ В СИСТЕМЕ ПОСЛЕДИПЛОМНОГО ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Представлен опыт экспериментальной Программы повышения квалификации руководителей общеобразовательных учебных заведений г. Киева, Киевского университета имени Бориса Гринченко. Раскрыта суть процессуальной модели подготовки руководителей ООУ заведений к реализации образовательных инноваций в системе последипломного образования на курсах повышения квалификации. Автор выделяет методологические подходы, принципы, педагогические условия и этапы, что лежат в основе организации учебного процесса руководителей общеобразовательных учебных заведений.

Ключевые слова: педагогическое моделирование, процессуальная модель подготовки руководителей ООУ заведений к реализации образовательных инноваций, принцип инновационности, Программа повышения квалификации руководителей ООУ заведений.

Lynyova I. A.

PEDAGOGICAL MODELING IN POST-GRADUATE EDUCATION

The article covers the experience of experimental program of in-plant training of Kyiv leaders of general education establishments in University of Borys Grinchenko; reveals the essence of the procedural model of training leaders of general education establishments in post-graduate education, including in-plant training of leaders of general education establishments to innovative activity; defines methodological approaches, principles, pedagogical conditions and stages of the educational process of leaders of general education establishments.

Key words: pedagogical modeling, procedural model of training leaders of general education establishments to implement educational innovations, principle of innovation, program of in-plant training of leaders of general education establishments.